

Adrian Noble om Falstaff och om hur han vill göra Shakespeare

– Falstaff har många mänskliga svagheter och vi känner både medkänsla och kärlek för honom

Adrian Noble var chef för Royal Shakespeare Company i många år och har satt upp ett stort antal Shakespearepjäser. Han regisserade Verdis opera Falstaff på Göteborgsoperan 2005, en opera som bygger på Shakespeares Muntra fruarna i Windsor och Henrik IV, del 1 och 2. Denna intervju gjordes strax före premiären.

ADRIAN NOBLE TYCKER INTE SÄRSKILT mycket om *Muntra fruarna i Windsor*, och har därför aldrig velat regissera den, men han gillar *Henrik IV, del 1 och 2*, där han tycker att Falstaff är en robust och farlig figur, och mycket mer lik Falstaff i Verdis opera än i *Muntra fruarna*. Vad är det då han tycker om i Falstaff-figuren?

– Han har enorm aptit på livet och stor förmåga att leva livet fullt ut. Han har många mänskliga svagheter och vi känner både medkänsla och kärlek för honom. Shakespeare skriver väldigt bra om svaghet och misslyckande.

OM NU KRÖNIKESPELEN Knappt alls spelas i Sverige, menar Adrian Noble att de inte görs mycket i England heller, mest för att flera av dem kräver en riktigt stor ensemble.

– För att spela *Henrik IV, del 1 och 2* krävs det dessutom en oerhört bra skådespelare som spelar Falstaff. Därför blir lätt så att man inte spelar dessa pjäser när man själv vill utan när man hittar en Falstaff, precis som man spelar *Kung Lear* när man hittar en Lear. Och jag hittade en Falstaff! Redan som tonåring såg jag honom på the National Theatre i London. Senare såg jag honom i *Henrik V* och förstod att han var den perfekta Falstaff. Varför? Ja, han var inte speciellt tjock, snarare härjad, av sprit och av ... livet. Åldrad i förtid. Men han hade en storslagen röst och var skådespelare ut i fingerspetsarna. Han levde sina roller så fullständigt, han var genommusikalisk och hade en oerhörd språklig fantasi. Och han hade förmågan att gestalta misslyckande, och kunde göra det riktigt intressant. Det kändes som om han

Adrian Noble på Göteborgsoperan. Foto Roland Heiel

verkligen förstod Falstaff, som var det bästa han nånsin gjorde som skådespelare. Senare gjorde jag *Kung Lear* med honom i titelrollen, för jag tyckte så mycket om honom. Han hette Robert Stevens och är tyvärr död. Han blev adlad för sitt arbete inom teatern, men framför allt för Falstaff, tror jag.

HUR SKA DÅ SHAKESPEARE SPELAS?

– Vi har, enkelt uttryckt, två olika traditioner: Shakespeare skrev sina pjäser för ett visst sätt att spela teater, men under de senaste hundra åren har man spelat helt annorlunda. Skådespelare har, vare sig de är medvetna om det eller ej, spelat efter de regler som Stanislavskij¹ ställde upp. Shakespeare skrev på ett helt annat sätt, och en regissörs uppgift är att skapa en bra kombination mellan de

två traditionerna. Å ena sidan kan vi inte låtsas som om Stanislavskij inte funnits. Han finns i luften vi andas och det är omöjligt att inte påverkas av honom. Å andra sidan är det svårt att närma sig en Shakespearepjäs som om det vore ett naturalistiskt drama, för det är det inte. Shakespeares utgångspunkt var en helt annan, nämligen att historien, karaktärerna och psykologin visar sig i språket, i rytmen, i nyanser och tonfall, och i samspelet mellan dessa. Det var så han skrev pjäserna. Man kan förenklat säga att Shakespeare skrev sina pjäser utifrån och in och språket kan liknas vid maskerna man bar i grekisk teater; du tar på dig masken och det påverkar dig på ett särskilt sätt. Hos Shakespeare är språket den masken. Stanislavskij börjar från mitten och går utåt och skapar en realism som inte finns hos Shakespeare. Om man försöker säga till exempel "to be or not to be" och låtsas att det är en naturalistisk monolog blir det helt fel: "to be ... (paus) ... or not to be... (paus) ... that is ... (paus) ... the question ...". Detta gäller det engelska originalet. När man översätter blir det annorlunda.

Adrian Noble menar att han framför allt vill beröra folk, att hans arbete annars inte är värt nänting.

– Teater kan verkligen göra oss hjälpa, den kan ge oss spännande och fin underhållning, men den kan också

Peter Loguin (Pistola), Anders Lorentzson (Falstaff) och Ingemar Anderson (Bardolfo) i Verdis Falstaff på Göteborgsoperan. Foto Ingemar Jernberg.

tråka ut oss mer än någon annan konstform. Teatern har ett stort ansvar för att inte tråka ut folk. Om en pjäs gör det kan vi gärna lämna salongen och gå på bio i stället. Det är dessutom billigare.

ADRIAN NOBLE ERKÄNNER ATT också han gjort tråkiga uppsättningar. Han gjorde en *Macbeth* som han själv tyckte var 'helt förfärlig' med Derek Jacobi i titelrollen, men han anser att han också gjorde en riktigt lyckad med Jonathan Price. Däremot var han väldigt förtjust i sin uppsättning av *Som ni vill ha det* från 1985.

– Jag tyckte verkligen om den, fastän vi inte lyckades riktigt med den. Jag hade bästa tänkbara grupp skådespelare: Juliet Stevenson, Fiona Shaw, Alan Rickman med flera. Svårigheten med *Som ni vill ha det* är själva scenbilden. Den värld som Shakespeare skrev om skapade han inte på scen, utan framför allt genom språket, i åskådarens huvud. Därmed inte sagt att jag förespråkar den typ av teater som nu spelas på the Globe.

– När man gör *Som ni vill ha det* idag måste man försöka visualisera skogen, få den att leva. Det är en fantasivärld, en värld där det finns kaniner. Och lejon! Ur antropologisk synvinkel finns här en motsättning (skratt). Vi försökte i stället göra en skog av plast. Vi hade många bra idéer men resultatet blev inte så lyckat som vi ville att det skulle bli. Det är en väldigt svår pjäs att göra.

– Shakespeares poäng med skogen är en idé som återkommer i många av hans pjäser: en rollfigur befinner sig i en kritisk tidpunkt av sitt liv och reagerar på den genom att gå in i en skog i någon form. Det kan vara en riktig skog som i *Som ni vill ha det* och *Muntra fruarna i Windsor*, det kan vara ett slagfält som i *Henrik V*, det kan vara en hed som i *Kung Lear*. Rollfiguren går in i den världen och kommer ut ur den som en rikare och mognare människa. I komedierna gifter de sig för det mesta i slutet.

ADRIAN NOBLE HAR SATT UPP MÅNGA av Shakespeares pjäser och en favorit är *En vintersaga*, som han framgångsrikt gjort två gånger. Jag frågar hur

Anders Lorentzson, Carolina Sandgren och ensemblen i Verdis *Falstaff* på Göteborgsoperan. Foto Ingmar Jernberg.

han ser på Leontes², och han svarar efter viss tvekan att "Leontes är ... en svartsjuk kille". Han skrattar men fortsätter allvarligare:

– Jag tycker att pjäsen handlar om att få en andra chans, vilket ju Leontes får. Att spela eller att se pjäsen ska vara som att tänka sig att man har kört på ett litet barn med bilen och man tänker "Åh Gud, hjälp mig!", och så får man leva med det i resten av ditt liv. När sedan barnet kommer tillbaka känns det som ett fullständigt mirakel. *Den känslan ska man få.*

ADRIAN NOBLE PEKAR OCKSÅ PÅ en scen i *En vintersaga* som exempel på perfekt dramaturgi och är själva förebilden den musikaliska komedin, den som många tror uppfanns på Broadway på 20-talet.

– Scenen är fjärde aktens fjärde scen,

Pia Svorono, Ivar Bergkwist, Carolina Sandgren, Henriikka Gröndahl, Peter Lodahl på Göteborgsoperan. Foto Ingmar Jernberg.

den så kallade "färklippningsscenen". Där finns sex sju sänger och de flesta av dem för handlingen framåt, antingen genom intrigen eller genom rollernas utveckling.

ADRIAN NOBLE GJORDE HAMLET med Kenneth Branagh 1992. Var det din version vi fick se på bio 3 år senare?

– Jag har medvetet inte sett filmen, för hans filmatisering av *Henrik V*, den film han först gjorde, var definitivt mycket min version; samma skådespelare i stora roller, samma idéer, samma 'mise en scene'³.

ADRIAN NOBLE SA TIDIGARE ATT HAN inte förespråkar den typ av teater som nu spelas på den nybyggda the Globe i London. Är han 'en av dem' som inte vill regissera där för att man inte 'kan göra något med pjäsen'?

– Nja ...det är bra att andra sätter upp pjäser där men jag har ingen lust att göra det. För mig känns inte just det som någon större utmaning.

Intervju och översättning:
Roland Heiel

¹ Stanislavskij (1863-1938) rysk teaterman, som eftersträvade stor naturalism i sin regi, där skådespelarens arbete byggde på absolut identifikation med rollen.

² Svartsjuk kung som tror att hustrun dör, men hon 'återuppstår' efter 16 år.

³ 'Mise en scene' ('meez ahn sen') betyder ungefär 'skapa en scen' eller 'skapa en handling'. Ordet användes från början inom teatern om det regissören gör som blir resultatet på scenen.